

Eerst de taal, dan het beeld

De theatervoorstelling *Rotjoch* (regie Guy Cassiers) en de film *Zyklus von Kleinigkeiten* (regie Ana Torfs) beleefden allebei hun première tijdens het jongste kunstenFESTIVALdesArts. Ondanks de verschillen in onderwerp, tekstmateriaal en artistiek medium ziet Marleen Baeten heel wat overeenkomsten.

Twee cycli van kleinigheden

‘Zyklus von Kleinigkeiten’ krabbelde Beethoven in de rand van de partituur van zijn zes *Bagatellen voor piano solo* opus 126. In dezelfde periode schreef hij zijn meest uitgesproken composities: *Diabellivariaties* (1823), *Missa solemnis* (1823), *Negende symfonie* (1824), piano-sonates (1818-1822) en strijkkwartetten (1824-1826). Al deze dikwijls gigantische structuren, die van de uitvoerders het uiterste qua techniek vergen, schreef hij terwijl hij volledig doof was. Tien jaar lang, van 1818 tot Beethovens dood in 1827, verliep de communicatie met de componist via conversatieschriftjes. Vierduizend blaadjes bagatellen, kleine dingetjes uit het dagelijkse leven: over de soep, de nieuwe huishoudster, de wijn, de censuur, de roddels, de neef over wie Beethoven het voogdijschap had, de reacties op Beethovens composities, de lievelingsauteurs, de stoelgang. Ana Torfs nam de conversatieschriftjes als vertrekpunt voor

haar eerste langspeelfilm, *Zyklus von Kleinigkeiten*, die tijdens het kunstenFESTIVALdesArts in première ging. Dirk Lauwaert schreef over de film: ‘Heftige emoties worden klein en afgeleid uitgedrukt – in contrast tussen woord en beeld, in verschuivingen en ontkoppelingen. De globale kleur is er een van de dissonant – niet van de tautologie die de grote kracht én de immense zwakheid van de officiële filmtaal is.’ (*Muziek en Woord*, 29-31/4/98)

De laatste creatie die tijdens het kunstenFESTIVALdesArts in première ging was *Rotjoch*, een regie van onze bekendste ‘dissonante’ theatermaker, Guy Cassiers. In *HMA/Hiroshima mon Amour* – waarbij Ana Torfs scenografe was –, *Onder het Melkwoud* en *Faust I* had hij al geëxperimenteerd met techniek als tegen-speler van de acteurs, maar nooit eerder ging hij zo ver in de ont koppeling van tekst, klank en beeld als in *Rotjoch*. En nooit eerder met dit verbluffende resultaat.

Ondanks de verschillen in onderwerp, tekstmateriaal en artistiek medium zijn er opvallende overeenkomsten tussen *Zyklus von Kleinigkeiten* en *Rotjoch*: een ongewone behandeling van de personages, een intelligente acteursregie en markante acteursprestaties in functie van een spel met aanwezigheid en afwezigheid. Beide producties concentreren zich op een geïsoleerd hoofdpersonage en zijn opgebouwd als een cyclus van kleinigheden.

Taal

Een film waarin het hoofdpersonage onzichtbaar en onhoorbaar blijft. Een toneelstuk met tientallen personages, gespeeld door één acteur die alleen de rol van het hoofdpersonage op zich neemt. Het lijken wel stunts, maar

in feite gaat het telkens om het resultaat van een consciëntieuze tekstbehandeling.

In de conversatieschriftjes van Beethoven noteerde de componist zelf haast niets. Ze bevatten uiteraard ook geen regie-aanwijzingen. De hedendaagse lezer heeft dus het raden naar wat Beethoven zei en naar de concrete context van de gesprekken. Ana Torfs heeft dat oningevulde oningevuld gelaten: Beethoven antwoordt nooit; de gesprekken vinden plaats aan tafels, in vestibules, in tuinen,... alle even anoniem en tijdeloos. Ook de zwartwitbeelden ademen een neutrale verleden-tijd-sfeer uit.

Schriftelijke communicatie wordt in de meeste films weergegeven door het schrijven of het lezen in beeld te brengen, dikwijls ondersteund door de off-stem van de schrijver of lezer. Ana Torfs encenseert niet het lezen en schrijven. Ze encenseert evenmin het spreken: de teksten uit de conversatieschriftjes worden door Oostenrijkse stemmen buiten beeld voorgelezen. Intussen zien we geen documentaireachtige beeldopnames van de conversatieschriftjes aan onze ogen voorbijschuiven, maar vaste cadrages waarin telkens één, twee of drie acteurs de gesprekspartners van Beethoven voorstellen. Ze eten, drinken en kijken aandachtig voor zich uit. Meer niet. Het is alsof ze hun eigen woorden beluisteren en tijdens de stiltes trachten te achterhalen wat Beethoven antwoordt. Ana Torfs encenseert het luisteren. Beethoven, tot wie de woorden gericht zijn, komt niet in beeld en aangezien zijn gesprekspartners zich niet tot de camera richten, ontbreekt de suggestie dat de film vanuit het standpunt van het hoofdpersonage gedraaid zou zijn. De manier waarop Ana Torfs het luisteren in beelden omzet, zet de toeschouwer er toe aan om uiterst aandachtig mee te luisteren.

Ana Torfs - Zyklus von Kleinigkeiten

